

ТЕМА 3. Державна система стандартизації України

1. Загальні відомості про державну систему стандартизації.
2. Категорії нормативних документів із стандартизації, сфера їх дії.
3. Види стандартів. Характеристика основних видів.
4. Порядок розроблення, затвердження, видання та впровадження стандартів.
5. Державний нагляд за впровадженням і додержанням стандартів.

1. **Державна система стандартизації** – система, яка визначає основну мету і принципи управління, форми та загальні організаційно-технічні правила виконання всіх видів робіт із стандартизації.

До системи органів і служб стандартизації входять державні органи стандартизації, служби стандартизації в галузях та служби стандартизації на підприємствах (установах, організаціях).

Функції, права, обов'язки та відповідальність органів і служб стандартизації визначаються декретами Кабінету Міністрів України та окремими положеннями, розробленими на основі типових положень і затверджених Держстандартом України.

Вищим державним органом із стандартизації є Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандарт України).

Структурно до складу Держстандарту України входять його територіальні органи – центри стандартизації, метрології та сертифікації.

Роботи із стандартизації в галузі будівництва організовує Мінбудархітектури України.

Територіальні органи – Центри стандартизації, метрології та сертифікації є державними органами, які підпорядковані Державному комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандарту України).

Центри створені з метою виконання державних функцій у сфері стандартизації, метрології, акредитації, сертифікації та державного нагляду за додержанням вимог стандартів, норм і правил. Вони виконують роботи та надають послуги суб'єктам підприємницької діяльності в межах, встановлених чинним законодавством і передбачених Положеннями та Статутами цих центрів.

Для організації, планування і координації робіт із стандартизації в галузях народного господарства та інших сферах діяльності в міністерствах (відомствах) України створюють підрозділи (служби) стандартизації та (або) головні (базові) організації із стандартизації.

Для організації та забезпечення розроблення, експертизи, погодження та підготовки до затвердження державних стандартів та інших нормативних документів із стандартизації, а також для проведення робіт з міжнародної (регіональної) стандартизації за рішенням Держстандарту України або Мінбудархітектури України (у відповідній галузі) створюють технічні комітети України (ТК) із стандартизації.

2. Державною системою стандартизації України передбачено такі **категорії документів**:

- державні стандарти України – **ДСТУ**;
- галузеві стандарти України – **ГСТУ**;
- стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок України – **СТТУ**;
- технічні умови України – **ТУУ**;
- стандарти підприємств – **СТП**.

Державним стандартом України є національний стандарт. До державних стандартів прирівнюються державні будівельні норми та правила.

Державні стандарти України містять обов'язкові та рекомендовані вимоги.

Галузеві стандарти розробляють на продукцію, послуги в разі відсутності державних стандартів України чи в разі необхідності встановлення вимог, які перевищують або доповнюють вимоги державних стандартів.

Обов'язкові вимоги галузевих стандартів не повинні суперечити вимогам державних стандартів.

Технічні умови є невід'ємною частиною комплексу технічної документації на продукцію (вироби, матеріали, речовини, послуги), на яку вони поширюються, або самостійним документом.

Стандарти підприємств розробляють на продукцію (процеси, послуги), яку виробляють і застосовують (здійснюють, надають) лише на конкретному підприємстві.

Стандарти підприємства не повинні суперечити обов'язковим вимогам державних та галузевих стандартів.

3. **Види стандартів.** Відповідно до специфіки об'єкта стандартизації, складу та змісту вимог, встановлених до нього, для різних категорій нормативних документів із стандартизації розробляють стандарти різних видів.

Основоположні стандарти встановлюють організаційно-методичні та загальнотехнічні положення для визначеної галузі стандартизації, а також терміни та визначення, загальнотехнічні вимоги, норми та правила, що забезпечують впорядкованість, сумісність, взаємозв'язок та взаємопогодженість різних видів технічної та виробничої діяльності під час розроблення, виготовлення, транспортування та утилізації продукції, безпечність продукції, охорону навколишнього природного середовища.

Стандарти на продукцію, послугу встановлюють вимоги до груп однорідної або конкретної продукції, послуги, які забезпечують її відповідність своєму призначенню.

Стандарти на процеси встановлюють основні вимоги до послідовності та методів (засобів, режимів, норм) виконання різних робіт (операцій) у процесах, що використовуються у різних видах діяльності та які забезпечують відповідність процесу його призначення.

Стандарти на методи контролю (випробувань, вимірювань, аналізу) встановлюють послідовність робіт (операцій), способи (правила, режими,

норми) і технічні засоби виконання для різних видів та об'єктів контролювання продукції, процесів, послуг.

4. Розроблення державних стандартів України здійснюють технічні комітети з стандартизації (ТК), міністерства (відомства), головні (базові) організації з стандартизації або організації, що мають у відповідній галузі необхідний науково-технічний потенціал (організація-розробник).

Державні стандарти розробляють, узгоджують, затверджують, реєструють, перевіряють, переглядають, змінюють і скасовують – за ДСТУ 1.2-93.

Під час затвердження стандарту визначають дату надання стандарту чинності з урахуванням часу на виконання підготовчих заходів щодо його впровадження.

Інформацію про затвердження стандарту публікують у щомісячному інформаційному покажчику стандартів України.

Галузеві стандарти затверджуються міністерствами (відомствами), до яких належить дана галузь. Стандарти республіки Крим затверджує Кабінет Міністрів Республіки Крим.

Стандарти підприємств затверджуються керівництвом підприємства, вони не підлягають реєстрації в органах Держстандарту України.

Для технічних умов, які розробляються підприємствами (організаціями), що мають відомчу підлеглість, порядок затвердження технічних умов встановлюється міністерством (відомством). В інших випадках технічні умови затверджує підприємство (організація) – розробник технічних умов.

Державні стандарти України, галузеві стандарти та стандарти товариств (спілок), а також зміни до них підлягають державній реєстрації у Держстандарті України.

Технічні умови на продукцію та зміни до них підлягають державній реєстрації в територіальних органах Держстандарту України.

Стандарти, технічні умови, зміни до них, що не пройшли державної реєстрації, не вважаються чинними.

Позначення нормативних документів складається з індексу, номера стандарту та відокремлених двокрапкою чотирьох цифр року затвердження.

Наприклад ДСТУ 2644 : 2005.

ДСТУ – державний стандарт України;

2644 – номер стандарту;

2005 – рік затвердження.

До 2000 року позначення нормативних документів складалось з індексу, номера та відокремлених тире двох останніх цифр року затвердження.

Вимоги до позначень стандартів викладено в ДСТУ 1.5-93, а технічних умов – в ДСТУ 1.3-93.

Наприклад: ДСТУ – державні стандарти України, затверджені Держстандартом України.

ДСТУ Б – державні стандарти України в галузі будівництва та будівельних матеріалів, які затверджені Мінбудархітектури України.

ДСТУ ISO – державні стандарти, через які впроваджено стандарти Міжнародної організації з стандартизації (ISO). Номер стандарту при цьому відповідає номеру міжнародного стандарту (ДСТУ ISO 9001-95).

За таким же принципом позначені державні стандарти з прямого впровадження (“методом обкладинки”) стандартів Міжнародної електротехнічної комісії (IES) чи стандартів, прийнятих спільно цими організаціями (з індексом ISO/IES). Якщо позначення державного стандарту містить індекс ГОСТ чи ГОСТ... ISO..., то такий державний стандарт України прийнято Міждержавною Радою як міждержавний і застосовується державами-учасниками Угоди, що прийняли цей стандарт як національний.

Літерою Е позначаються стандарти на продукцію для внутрішнього і зовнішнього ринку, літерою Э – для експорту. Позначення стандарту на продукцію, що використовують тільки в атомній енергетиці, доповнене літерою А після двох останніх цифр року затвердження стандарту.

Стандарт вважається впровадженим, якщо встановлені у ньому вимоги дотримуються у відповідній галузі застосування. Органи держнагляду Держстандарту України контролюють своєчасність впровадження і додержання вимог стандарту.

Перевірку чинних стандартів здійснюють не рідше одного разу в п’ять років.

Державні стандарти на території України застосовують всі підприємства незалежно від форм власності і підпорядкування, громадяни-суб’єкти підприємницької діяльності, міністерства (відомства), органи державної виконавчої влади, на діяльність яких поширюється дія стандартів.

Галузеві стандарти на території України застосовують для підприємств (установ, організацій) сфери управління органу, який їх затвердив, та їхні підприємства-сумісники, а також на добровільних засадах інші підприємства та громадяни-суб’єкти підприємницької діяльності.

5. Державний нагляд та відомчий контроль за додержанням стандартів, норм і правил, станом засобів вимірювань, а також інших вимог, пов’язаних з якістю продукції, здійснює Держстандарт України, його територіальні органи – центри стандартизації, метрології та сертифікації, а також інші спеціально уповноважені на те органи відповідно до чинного законодавства.

Державні інспектори, які здійснюють державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил, є представниками органів державної виконавчої влади і перебувають під захистом держави. Вони мають право забороняти випуск, зберігання, транспортування, використання і реалізацію продукції, в тому числі імпортової, виготовленої з порушенням стандартів, норм і правил; забороняти випуск і реалізацію продукції, що підлягає обов’язковій сертифікації, але не пройшла її в установлені терміни, оформляти матеріали щодо накладання штрафу на підприємця та про адміністративні правопорушення; готувати матеріали для органів прокуратури у разі необхідності притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у порушенні стандартів, норм і правил.